

KUSTBON

Nr 3 Årgång 32

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Oktober 1975

De mäktiga kalkstensbranterna längs Rågöarnas stränder ger öarna en speciell karaktär och fängslar med vida utsikter över Finska viken.

Foto: Per Söderbäck

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare: *Maria Broman*

I redaktionen: *Göran Treiberg, Birger Westerberg*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro: 19 72 07-4. Tel. 56 16 37

Utkommer 1975 med fyra nummer

Prenumerationspris 1975 24 kronor

Anonspris 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlovnings-, vigsel och födelseannonser 10 kr

Dödsannonser 60 kr

Stockholm 1975 ● Svenska Tryckcentralen AB

Innehåll

Kustbons redaktion genom åren <i>av Hugo Mickelin</i>	2
Bönder och skatter <i>av Edvin Lagman</i>	3
Övningar med terziner <i>av Edvin Lagman</i>	4
En märklig kulturinsats <i>av Elmar Nyman</i>	5
Einar Hamberg 50 år <i>av R. I.</i>	6
Korta notiser	6
Gamla Reval efter 53 år <i>av Ingeborg</i>	7
Trettionde hembygdsgdagen	8
Katarina Hammerman <i>av Elmar Nyman</i>	10
Marta Appelblom <i>av Alexander Samberg</i>	11
Skeppet <i>av Edvin Lagman</i>	13
Instruktioner för SOV	15
Familjenytt	17
Bemärkelsedagar	19

KUSTBONS REDAKTION GENOM ÅREN

En liten återblick

Kustbon har från och med detta nummer ny redaktör. Det är Edvin Lagman. Viktor Aman har dragit sig tillbaka för att i första hand — på övertid — ägna sig åt sitt bidrag till del 3 av En bok om Estlands svenskar.

Viktor Aman — ständigt hjälpsam och trogen — trädde till när vi inför decembernumret 1970 stod utan redaktör. Vi säger alla stort tack till honom för hans fina insats under de år som gått sedan dess.

Edvin Lagman hälsas härmed hjärtligt välkommen tillbaka till redaktörsstolen, som han innehaft tidigare i många år. Av följande översikt framgår, att en erfaren arbetare åter inträtt i aktiv estlandssvensk redaktionstjänst.

SOV:s STYRELSE TACKAR

Vi har firat vår 30:de HEMBYGDS DAG i Sverige.

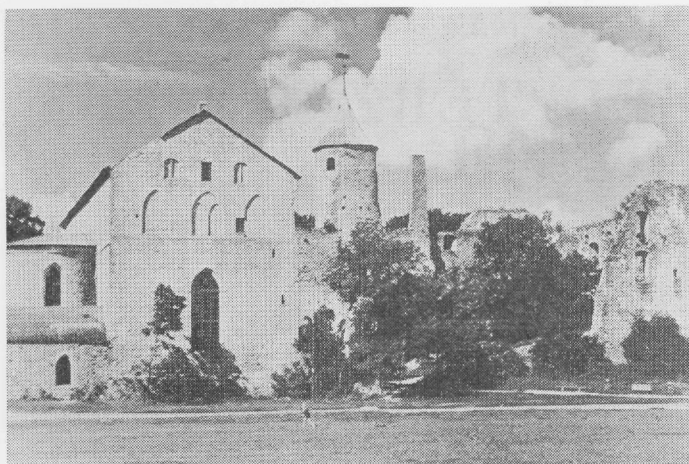
Ett varmt tack till alla som på ett eller annat sätt medverkat för dagens genomförande. Inte minst de över 500 deltagarna samt gynnare vid auktionen, lotteriet och kollekten.

Utöver allt det ideella, samhörigheten m m går den 30:de HEMBYGDS DAGEN från finansiell synpunkt till historien (den estlandssvenska) som en "donator" med det största bidraget till SOV:s kassa — en nettointäkt, som vi aldrig tidigare uppnått vid våra hembygdsgdagar. Denna "hjälp" hjälper oss att leva vidare i vår sammanlutning.

I augusti 1944 startade Kustbon i Sverige med rikskontrollant Sigurd Curman som ansvarig utgivare, den rikssvenske tjänstemannen Folke Lindström som redaktör och vår egen Manfred Nyman som sekreterare. Utgivare var Riksföreningens Estlandsutskott. Sedan dess har redaktion och utgivare växlat i ett antal etapper.

- 1 I augusti 1945 blir SOV Kustbons utgivare och är det alltjämt. Redaktör blir Manfred Nyman.
- 2 Februari 1947: ny redaktör blir Edvin Lagman, och Manfred Nyman utses till ansvarig utgivare.
- 3 I februari 1950 intar Elmar Nyman redaktörsstolen.
- 4 Från och med februari 1952 åtar sig Manfred Nyman att vara såväl redaktör som ansvarig utgivare. Septembernumret 1952 redigeras av Anders Stenholm.
- 5 Fr o m oktober 1960 inträder Edvin Lagman som ansvarig utgivare. Oktobernumret 1960 redigeras av Albert Vesterby. Decembernumret 1960 redigeras av Anders Stenholm. Marsnumret 1961 likaså av Anders Stenholm.
- 6 Från juni 1961 är så Edvin Lagman både redaktör och ansvarig utgivare. Juninumret 1964 redigeras av Elmar Nyman.
- 7 Fr o m juni 1966 är Viktor Aman redaktör.
- 8 I juni 1967 tillträder Elmar Nyman som redaktör.
- 9 I december 1967 blir Elmar Nyman jämväl ansvarig utgivare. Septembernumret 1968 redigeras av Edvin Lagman. Juninumret 1969 redigeras av Viktor Aman. Septembernumret 1969 redigeras av Edvin Lagman.
- 10 I mars 1970 tillträder Edvin Lagman som redaktör.
- 11 I december 1970 åtar sig Viktor Aman redaktörsysslan, och SOV:s ordförande Hugo Mickelin utses av styrelsen till ansvarig utgivare.
- 12 Fr o m detta nr 1975/3 är Edvin Lagman Kustbons redaktör.

Hugo Mickelin

Ruinerna av biskopsborgen i Hapsal — en symbol för mäktiga herrar under medeltiden

BÖNDER OCH SKATTER

I 1500-TALETS SVENSK-ESTLAND

År 1600 uppehöll sig Sveriges regerande arvfurste hertig Karl i Reval, innan han började fälttåget mot kung Sigismund och Polen. Under denna vistelse underhandlade han med estländska ridderskapet och rådet i Reval om krigsrustningar, erkännande av honom själv som landsherre m m. Trots brådskan och trots de stora problemen gav sig hertigen tid att även ta del av allmogens problem. Bevis härpå utgör två förordningar, "privilegier", som han utfärdade i Reval den 15 augusti och 2 september. Anledningen anges vara, att den tionde som ingick i böndernas skattepålagor var av godtycklig storlek och av skatteindrivarna ständigt höjdes, varvid dock bara en mindre del kom kronan till godo. Dessa förhållanden betecknas som en oordning, som inte kan få fortsätta.

Bakgrunden till detta är tydligen en omläggning av beskattningssystemet i furstendömet Estland, varvid tionden inte definierades klart utan vägen lämnades öppen för en godtycklig tolkning. Hur situationen gestaltade sig i "de tre svenska landen" Ormsö, Nuckö och Eyland har av Svante Jacobsson (av estlands-svensk härstamning; hans farfarsfar kom 1818 från Borrby på Ormsö till Stockholm) undersökts i en akademisk uppsats i år: *Ormsö, Nuckö och Eylands socknar i furstendömet Estland 1561—1600. Om byarna, allmogen och beskattningen*. För sitt syfte har författaren detaljgranskat viktiga källor från denna tid för att kunna bringa reda i den ganska förvirrade bild som denna oroliga tidsperiod erbjuder. Ämnet har tidigare behandlats — dock som led i större sammanhang — av J. A. Almqvist, Paul Johansen, Evald Blumfeldt och Arnold Soom och tangerats av andra forskare på det baltiska fältet. Ett specialstudium av denna detaljfråga föreligger dock inte tidigare.

Författaren ger oss först en översikt över estlands-svenskarnas historia, så långt nu källorna låter oss följa den bakåt i tiden, och bygger då självfallet på Russwurm och framför allt på Johansen och Blumfeldt. Han understryker det planmässiga i den svenska koloniseringen, ett drag som först påtalats av Paul Johansen, och ansluter sig till Blumfeldts uppfattning att de svenska kolonisatörerna var till speciell nytta för landsherrarna — biskoparna i Ösel-Wieks stift. Den historiska översikten, som visar oss ödets snabba

skiften i detta oroliga hörn av världen, ger läsaren en effektiv bakgrund, mot vilken hertig Karls "privilegier" verkningsfullt framträder. För dem som känner Reval, Hapsal och de "tre svenska landen" blir skeendet mycket konkret, särskilt i de delar som berör den gamla biskopsborgen i Hapsal, numera kallad slottsruinen.

De källor som författaren främst utnyttjat är kamerala handlingar från senare hälften av 1500-talet: "Åhrlige Rennttan aff Hapsals slotts län" för februari 1564—februari 1565, vidare "Underwisning huad huarie Besuttne hake och Enfötzling Mantale, Kootale och Tiende Skatterna aff ålder haffe gifuit udi Ormsö sochner" (1594—1595) samt slutligen 1591 års revisionsjordebok, upprättad vid estländska jordrevisionen detta år, alla ingående i svenska arkiv.

Uppsatsen ger oss så en översikt över vackor, byar, bondställen och bondebefolkning. Ormsö har 1565 två vackor, Westre Wackan och Östre Wackan, Nuckö likaså två, Estherby Wackan och Paskalöp Wackan, ävenså Eyland med Sutlöp Wackan och Salickie (Salajõe) Wackan på sammanlagt 217½ hakar jord. På dessa bodde 562 bönder, alla betecknade som "strandbönder" (jfr estn. rannarootslased 'strandsvenskarna!'), av vilka 131 — alla i Eyland — betecknas som "fribönder"; härtil kommer sk enfötlingar. Dessa beteckningar har olika beskattningsmässig bakgrund, som utreds av uppsatsförfattaren.

Viktiga begrepp i agrara sammanhang vid denna tid är hake, vacka, rök och bol, liksom de ovannämnda strandbonde, fribonde och enfötling. Jacobsson utreder dessa och sätter dem in i vidare sammanhang. Strandbönder tex "var liksom andra bönder brukare av bondställen med visst angivet hakeantal. Kännetecknande för dem var, att de delvis levde av fiske, vilket förhållande var bestämmande för sammansättningen av deras skatteprestanda".

"Undervisningen" 1595 redogör först för de olika slagen av skatter och de däri ingående penningbelopp och mängder naturprodukter, som varje hake skulle erlägga. Så följer by för by uppgifter om haketal och bönder (namngivna) samt enfötlingställen. Redovisningssättet är helt olika mot det som tillämpats i 1565 års vackebok. Tidigare hade skatten tydligen beräknats

EDVIN LAGMAN

ÖVNINGAR MED TERZINER

I

*Förtrogna spår går bort i sanden.
Där står du i din ensamhet,
till tack ett skiljemynt i handen.*

*Den gamla böjelsen, du vet,
ska låsas in i nipperasken
som blott sentimentalitet.*

*Så faller drömmen åter masken
likgiltigt trött på det som var
och spolar av sitt smink i vasken.*

*En dimbild bara stannar kvar.
Men någonstans fortsätter spelet
på tiljorna med nya par.*

Så växlar ceremonielet.

II

*O, dessa höga, silverklara dagar
då rymden reser ljus sin katedral
vitt över frostiga oktoberhagar*

*och tonar ut i en sommarfinal!
Då styrs du plötsligt av en annan regel,
en tillförsikt mot framtidens portal.*

*Det gångna blänker liksom i en spegel
där utan bitterhet på blåa hav
allt glider bort för tysta vita segel*

*och dyningarna dränker dina krav.
Så rofylt ritas trädens kala mönster,
tyst sjunker i naturen saft och sav*

och friden nynnar stilla vid ditt fönster.

på större enheter, nu beskattades varje bondställe individuellt. Frågan är om denna omläggning av beskattningssystemet motsvarades av en omfördelning av jorden — en intressant fråga som författaren dock inte har kunnat få besvarad genom källorna.

En jämförelse mellan tidigare skattelängder och 1591 års "undervisning" ger vid handen att antalet "besittna" hakar sjunkit och antalet öde hakar ökat. Författaren visar emellertid att dessa "öde" gårdar egentligen inte låg obrukade utan att de betalade skatt som inte kom kronan till godo, utan som uppbar av enskilda personer som kronan häftade i skuld till.

Ur de fakta som författaren tagit fram ur sina källor anser han sig kunna göra följande antaganden om de tre svenska landens agrarhistoria före den svenska tidens början 1561:

1. Tidigaste svenska invandringen möjligen i början av biskopstiden, ej före 1230-talet. Andra viktiga etapper: 1270- och 1340-talen.

2. Bosättningen maximalt 218 bondställen, så som det var 1565.

3. Samma skatteförmåga tillmättes alla bondställen, när beskattning infördes (troligen vid bosättningens början).

4. Tidigt uppstod behov av graderad fördelningsgrund och haken (från början = bondstället) indelades i stänger och alnar. Detta system raserades när det ursprungligen haketalet rubbades.

5. Jordrevisionen 1591 medförde att skattskyldigheten fixerades för varje särskilt innehav av hakebetecknad jord, dvs för bondställen individuellt. (Tidigare hade större enheter beskattats kollektivt och skatterna förmodligen erlagts solidariskt mellan de i enheten ingående bönderna.)

Allmogens skatter är uppförda i vackeboken 1565 på en skattepostlista. Skatterna är av två huvudtyper: årlig ränta och ovissa persedlar. Uppsatsförfattaren redovisar detaljerat dessa pålagors reella innebörd och

bakgrund, tex rökepengar, bolpengar, mjölnare- och kvarnpenngar, fogde-, skrivare- och landsknektpenngar; höns, ägg, bröd, gäddor, ljus, ost, hö, ved, virke och halm m m. Odensholm tex var befriat från rökepengar, råg, korn och havre samt påskägg. Även andra orter kunde få lindring i vissa hänseenden, ovisst av vilken orsak.

Till skillnad från 1565 års vackebok lämnar 1591 och 1595 års urkunder klara uppgifter om skattesystemet. I detta ingår enligt den nya ordningen hakeskatt (huvudskatt, jfr estlsv "huvudpenningar" in i senaste tid!), vackeskatt, kotalsskatt, tiondeskatt samt mantalsskatt och "stadga skatter". Hake- eller huvudskatten omfattade dels penningar, dels naturprodukter av de mest skiftande slag, olika för olika byar i många fall; vackeskatten upptar öl, havre, får och färsk fisk; kotalsskatten erlättes av varje bonde och enfötling med 3 mark för varje ko de äger; tiondeskatten utgår dels på spannmål, dels på får och lamm och är mycket obestämd; mantalsskatten omfattar "schullfisk", spettfisk, påskägg; delvis undantagna från denna beskattning är Roslep, Spithamn, Bergsby, Höbring, Ölbäck, Paj, Rosta, Stor Harga och Odensholm, vilka inte behöver erläggas "schullfisk"; stadga skatter betalas i ett par fall enligt särskilda kungliga beslut.

Det nya skattesystemet erbjöd möjligheter för "fogdar och andra" att utnyttja tiondeskattens tänjbara bestämmelser för att skaffa sig egen vinning på böndernas bekostnad. Allmogem visste inte vad de var pliktiga att erlægga och misstänkte att de behandlades orättvist. Hertig Karl fick mottaga deras klagomål och fann dem tydliga också befogade, som det tydligt framgår av hans "ordning", daterad 2 september 1600. Denna ordning avskaffade i de tre svenska landen tionden, och skatterna kom att erläggas enbart efter haketalet. Detta innebar givetvis en klar fördel. Men allteftersom Kronan av olika anledningar började överlåta rätten till skatteintäkterna från bönderna

ELMAR NYMAN

EN MÄRKLIG KULTURELL INSATS

Juhan Kokla — chefredaktör för Eesti Päevaleht — har i sommar fyllt 60 år. Samtidigt har han kunnat fira 40-årsjubileum som aktiv publicist.

Sin journalistbana började Juhan Kokla i hemstaden Hapsal då han 1935 fick anställning på Lääne Elu, en tidning som hade en hel del prenumeranter även bland estlandssvenskarna. Samtidigt började han medarbeta i flera rikstidningar, bl a Waba Maa och Postimees. Hans energi och journalistiska kunnande uppmärksammades snart av Postimees ledning. Under krigsåren fungerade han som chef för tidningens redaktion i Reval.

Juhan Koklas tidningsmannabana i hemlandet blev emellertid snabbt och dramatiskt avbruten. Under den ödesdigra hösten 1944 tvingades även han att med hustru och minderårig son söka sig en ny tillvaro i grannlandet Sverige. Efter en kortare anpassningsperiod — det gällde att lära sig det oundärliga svenska språket — var han redo att återuppta journalistyrket. Stockholms-Tidningens direktions beslut att utge en C-upplaga, där en del av innehållet skulle vara avfattat på estniska. Det uppstod en estniskspråkig tidning — Stockholms-Tidningen Eestlastele (STE) — inom den stora dagstidningen. Juhan Kokla var från början med i redaktionen och blev 1950 chefredaktör för STE. När Stockholms-Tidningen i slutet av 50-talet övergick till nya ägare, nedlades STE.

till enskilda personer, ändrades förhållandena och tillvaron blev hårdare för bönderna. Gustav II Adolf såg sig to m föranlåten att tillgripa maktspråk och hota ridderskapet med förlust av dess privilegier för den obilliga behandlingen av bönder, som — enligt författarens sätt att se — dock kommit till landet för att i någon mån fylla det stora behov av arbetskraft, som anläggandet av gods och uppodlandet av jord förde med sig.

Svante Jakobssons uppsats är en intressant och in- trängande analys av viktiga förändringar i den svenska allmogens liv på Ormsö, Nuckö och i Eyland vid övergången från ordenstiden till den svenska tiden — från medeltiden till nya tiden. Tyvärr föreligger den dock bara stencilerad. Vi hoppas att författaren återkommer.

Edvin Lagman

Mycket tack vare Juhan Koklas ingripande kunde dock det estniska tidningsföretaget få en fortsättning. Eskilstuna-Kuriren åtog sig den gamla Stockholms-Tidningens uppgift att förmedla nyheter på estniska. Tidningens estniskspråkiga bilaga döptes till Eesti Päevaleht (EPL). Chefredaktör blev även nu Juhan Kokla. Detta i stort sett lyckliga arrangemang bestod i drygt ett decennium. Olika omständigheter medverkade emellertid till att samutgivningen med Eskilstuna-Kuriren måste upphöra. Det återstod för esterna att starta ett helt fristående tidningsföretag. Eesti Päevalehts Förlags AB med Juhan Kokla som chef för tidningen blev från 1970 utgivare av EPL (tryckningen ombesörjes dock alltjämt av Eskilstuna-Kurirens tryckeri). EPL har sedan dess varit en nyhets- och kulturtidning i behändigt format som utkommit med två nummer i veckan.

Den som under alla dessa år haft tillfälle att studera den estniska exilpressen i Sverige har ej kunnat undgå att fråga sig varifrån utgivare och redaktörer hämtat all energi och uppslagsrikedom. Många av de alltjämt utkommande tidningarna och tidskrifterna startades under de allra första åren av Sverige-vistelsen, några rentav under lägertiden. Stockholms-Tidningen Eestlastele, resp Eesti Päevaleht har under hela denna 30-årsperiod hävdat sig som den största och mångsidigaste estniskspråkiga tidningen ej endast i Sverige utan i världen utanför Sovjet-Estland överhuvud. Att den kunnat nå och behålla denna position får till icke ringa del anses vara ett resultat av Juhan Koklas skicklighet och ihärdighet.

Chefredaktören för en liten tidning tvingas oftast att utföra uppgifter på vitt skilda områden, ibland även rent tekniska. Juhan Kokla har inte utgjort något undantag. Det torde emellertid höra till sällsynt- heterna att en chefredaktör under så lång tid som Juhan Kokla kunnat presteras en så allsidig och kvalificerad journalistik som han. EPL:s chefredaktör har väl vid det här laget skrivit 6 000—7 000 ledare i sin tidning, i de mest skilda ämnen. Därtill kommer kåse- rier publicerade under skilda signaturer, ett otal kul- turartiklar, allmänreportage, intervjuer. Ämnenas mångfald och idérikedom har varit enastående.

Redan en ytlig analys av EPL:s uppställning och innehåll visar att tidningens utgivare inom det begrän- sade utrymmet eftersträvar mångsidighet i informa- tion och en fast struktur. Nyheter av intresse för den

EINAR HAMBERG

50 ÅR

En av stöttepelarna i estlandssvenskarnas föreningsliv, Einar Hamberg, fyllde 50 år den 12 september i år.

Einar Hamberg föddes i byn Roslep och blev redan vid mycket unga år omtalad för stor företagsamhet. Efter gymnasiestudier i Hapsal och handelsstudier i Sverige kom hans målinriktade företagsamhet till sin rätt, och han är för närvarande välbeställd innehavare av en ansedd revisionsbyrå i Stockholm. Det bör också nämnas att han var en av initiativtagarna, när Svenska Volleybollförbundet bildades. Under hans mångåriga ordförandeskap utvecklades denna sport explosionsartat i Sverige, och internationellt är Einar Hamberg en välkänd profil inom volleybollen.

Estlandssvenskt förenings- och kulturliv räknar med att ännu många år få se Einar i sina led. Vi önskar honom all lycka.

R. I.

egna språkgruppen, f a inom Stor-Stockholmsområdet, har sin givna plats. Men EPL kan också betraktas som en väsentlig förbindelselänk mellan ester utspridda över de fem kontinenterna. Liksom många andra estniska pressorgan anslår EPL också åtskilligt utrymme åt information om det nuvarande Estland. Materialet hämtas ur många informationskällor, bl a sovjetestnisk press. Säkert uppskattar tidningens läsekrets också de många retrospektiva skildringarna från mellankrigsperioden, vilka inte får uppfattas som utslag av nostalgi. De är främst avsedda att informera den unga generationen ester om det samhällsskick och den kultur som var deras fäders. Av EPL:s ledare och talrika reportage framgår att redaktionen också har ambitionen att framlägga och analysera in- och utrikespolitiska frågor av mer allmän karaktär. EPL intar ofta en egen ståndpunkt och kan sägas ha skapat en egen profil. Tack vare sitt politiska oberoende kan tidningen ta upp frågor som de stora svenska kollegerna av partitaktiska och andra skäl ofta förbigår. EPL blir för dem som behärskar estniska språket ett nyttigt komplement till de stora rikstidningarna. En tidning som EPL har naturligtvis motståndare, både bland kolleger i västvärlden och i det gamla hemlandet. Den är då och då invecklad i långvariga, någon gång bittra polemiker. Ibland kan en sådan fejd

KORTA NOTISER

VIVECA MICKELIN utexaminerades den 31 juli 1975 i Uppsala som organist och kantor. Hon finns med bland dem som vunnit inträde vid Kungl. Musikaliska Akademien vid höstterminens början.

Från innevarande läsårs början är musikdirektör INGRID MICKELIN anställd som musiklärare vid Bandhagens gymnasium, från vilket läroverk hon själv utgått som student.

SOVs arkiv och möteslokal

Vikingagatan 25

113 42 Stockholm

Tel 32 48 78

Öppet tisdagar och torsdagar kl 10.00—13.00.

rentav skänka tidningen en extra vitalitet, särskilt under händelselösa perioder.

Att försöka åstadkomma en allsidig och bra estnisk tidning i Sverige är förenat med stora vanskligheter. EPL kan inte påräkna större annonsintäkter, och tidningens prenumerantstock är av förklarliga skäl inte precis överväldigande. När den nya presstödskungörelsen trädde i kraft för några år sedan trodde man inom EPL att de ekonomiska bekymren skulle lätta. Men man bedrog sig. Alla ansökningar om bidrag har hittills bemötts kallsinnigt och avslagits — av en visserligen oenig nämnd! Skälen till avslagen har inte varit övertygande. Det är inte att undra på att såväl ester som många svenska vänner i massmedia och även i riksdagen ifrågasatt om man inte i fallet EPL snarare har att göra med ett minoritetspolitiskt än ett juridiskt problem. Nu har emellertid den stora invandrarutredningens betänkanden börjat omsättas i praktisk politik och det finns stora utsikter att även EPL kommer att få sin del av kakan.

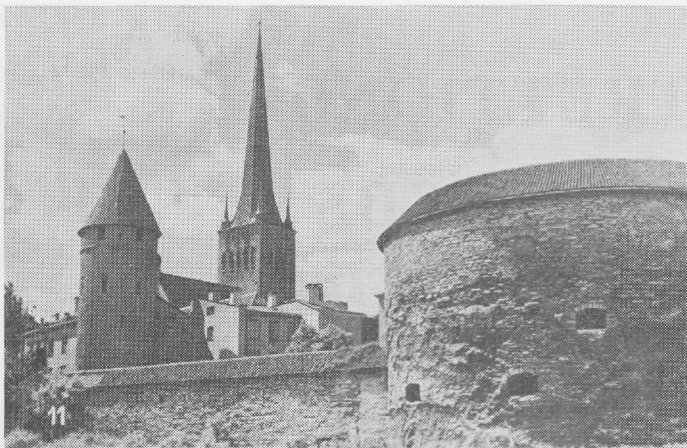
Juhan Kokla och Eesti Päevaleht får anses som synonyma begrepp. Därmed följer emellertid inte att jubilaren låtit sig helt uppslukas av redaktörskapet. Här bör tex erinras om Juhan Koklas stora insatser i den estniska scoutrörelsen. Av sina kolleger världen runt har han anförtrots ordförandeposten i Union of Free Estonian Journalists. Sedan pojkåren är han också en framstående gymnast, har varit aktiv idrottsman och är fortfarande anlitad inom idrottsrörelsen. Hans kapacitet har utnyttjats även av flera andra sammanslutningar.

Juhan Kokla har sedan gymnasieåren i Hapsal haft många vänner bland estlandssvenskarna. EPL har genom sin chefredaktör ofta uppmärksammat estlandssvenska frågor och generöst apostroferat enskilda estlandssvenskars insatser. Tidningen har också villigt refererat Kustbon och därigenom givit större spridning åt dess innehåll. Även på många andra sätt har Juhan Kokla visat att han kommer från en trakt där estniskt och svenskt mötts i århundraden.

Något post festum kommer dessa rader som är avsedda att hylla mannen genom att peka på hans verk — en enastående insats för den estniska kulturen.

GAMLA REVAL

EFTER 53 ÅR

Karakteristisk profil från Reval: Olaikyrkan och tornet Tjocka Margareta

Glad samvaro med tre studentkamrater

År 1975 återser jag, en Revalstudent från 1922, den gamla staden och tre studentkamrater från anno då. Det var en upplevelse!

Med en viss spänning gick jag uppför landgången och besteg motorfartyget "Mikhail Kalinin", som låg vid Skeppsbron i Stockholm. Fartyget gick direkt till Reval. Mitt resällskap var en dam från Nargö.

Maken vinkade från kajen, jag vinkade tillbaka och kl 17 kastade vi loss. Vi såg Stockholm försvinna i solskenet och den vackra skärgården tog vid. Kl 19 serverades middagen. Den var utsökt riklig med flera rätter liksom alla måltider ombord och på hotell Viru i Reval, där vi intog lunch och middag dagen därpå. Det var en week end-kryssning med endast 12 timmar i Reval. Vår lilla ryska servitris visste inte hur väl hon ville oss. Hon tänkte på allt, t o m katrinplommon på morgonen, var vänlig och rar.

Så småningom närmade vi oss Estlands kust med de olika öarna och så småningom Reval med dess vackra kyrktorn. Östersjön låg spegelblank. Det hade varit en underbar överfart. "Mikhail Kalinin" lade till.

Glatt återseende med kamraterna

Vi spejade efter eventuella mötande, men ingen syntes till. Man såg här och där någon med blommor i händerna. Först vid tullhuset såg man den mötande skaran av sommarklädda människor tåligt väntande. Men först skulle vi genom tullen en och en. Det blev en lång rad passagerare.

— Har ni *presenter*? sporde tullmannen.

— Nej, blev svaret.

En hastig blick av tullmannen i plastkassen, som hängde på armen, och man fick passera. Jag styrde kosan mot de väntande och trodde mig känna igen Erika, en av mina studentkamrater, och frågade dröjande:

— Erika?

— Ja, och så kom Gerta och Grete, de två andra, fram. Det blev ett glatt återseende. På programmet stod två sightseeingturer, men jag avstod från dem och hade tid för kamraterna till kl 14, då vi skulle få lunch.

45 rubel i månaden i pension

Vi tog en buss och for till Erikas bostad, som befanns vara ett gammalt trähus. Det såg ganska förfallet ut. Erika hade två rum och ett litet kök med vedspis. Hyran gick på fem rubel i månaden. En rubel är sex kronor. Som änka hade hon allt som allt 45 rubel i månaden att klara sig på. Det är inte mycket om man betänker vad svenska pensionärer får.

Det var hett, och jag klädde av mig. Och så började vi berätta. Vi hade fått fin kontakt från första stunden. Erika bjöd på saft och småkakor. När klockan blev framemot 13.30 blev det dags att ta bussen tillbaka till lunchen på hotellet. Erika och Gerta följde, men Grete hade tyvärr varit sjuk och var för trött att komma med. Det var förvånansvärt mycket folk på gatorna omkring hotellet. De var välklädda och glada. Mammor och pappor promenerade med sina telningar vid handen. Och hela tiden hörde man mest ryska. Endast två gånger var det estniska och en tyska!

Husen trista och smutsgrå

Efter lunchen förenade jag mig snabbt med mina vänner Erika och Gerta, som också hunnit äta något under tiden.

— Vad vill du se? undrade de.

— Gärna de gator jag en gång sprungit på som skolflicka, sade jag. Och så gick vi till Långgatan, Pikktänav. Där hade jag bott i samma hus där Röda korset hade sitt säte, där Stude och Reichmanns hade haft sina fina affärer och där bokhandeln varit belägen. Men — allt detta var borta! Hade jag drömt? Husen var smutsgrå och trista. Schwarzhäupterfasaden hade en brokig, fult målad dörr, som mera störde än framhävde gångna tiders prakt. Gatan verkade dyster och tom. Men Stenbergs bageri då? Där hade vi förr i tiden köpt de små frasiga rosenbröden till morgonkaffet. Vi gick dit. Jo, där fanns alltså ett bageri, men ack, hur såg det ut! Grått och tråkigt. Vi hade kommit ut på Bredgatan, Laitänav. Den var som namnet anger bredare. Sedan tog vi en titt på Tjocka Margareta och S:t Olai-kyrkan med sin stiliga spira. Så småningom kom vi till Rådhusplatsen. Där var det bättre.

TRETTIONDE HEMBYGDS DAGEN

Foto: Nils Lagman

Först en stunds samspråk ute i det fria, innan man går in och bänkar sig

Det var restaurang LANTIS (en gång i tiden museum) intill Stockholms universitet i Frescati som söndagen den 24 augusti för oss öppnade sin vida port och två våningar. Utanför: grönska och sommarvärme.

Första gången firade estlandssvenskarna hembygdsdag i Sverige den 16 juni 1946 på Tollare vid Skuruviken, 1955 flyttade vi festligheterna till Saltsjöbaden och 1969 därifrån till Björknäspaviljongen vid Skurubron.

Ordföranden Hugo Mickelins hälsningsanförande

inledde programmet kl 11.30. Man sjöng unisont och Birger Westerberg festtalade. Kaffeservering och trivsam samvaro efteråt. Einar Hamberg hade en del att säga om vår arkivverksamhet och Tomas Dreijer om bygderådets vida arbetsfält.

Auktionen, lotteriet och det kära rågödanslaget infriade förväntningarna.

Publiken uppvissade bland en talrik skara trogna besökare även många nya ansikten från hela svenskbygden.

Rådhuset renoverat, ståtligt!

Rådhuset var renoverat och stod lika ståtligt som förr. Det gamla apoteket och många vackra husfasader var prydliga att skåda. Sedan ville jag se den gamla linden bakom Nikolaikyrkan. Kyrkan var kvar, men linden och kvarteren däromkring med den forna svenska folkskolan var borta. Vi fortsatte på Riddargatan till svenska kyrkan och huset intill. De var kvar. Jag gick in på gården och tittade. Där var grått och smutsigt. Vi vände och gick trappan uppför den korta vägen till Domberget, tittade på gården, som hette Danske kungens gård. I min barndom fanns det ett staket där, så att man inte kunde titta in. Nu kunde man. Och så fortsatte vi genom ett valv och en trappa upp till Domberget med den ryska katedralen och domkyrkan. Där stod allt kvar som det varit. Den långa vägen upp till Domberget hann vi inte gå nu. Den hade jag en gång sprungit uppför till ungdomsklubben och gymnastiken...

Stationen var helt nybyggd

I stället gick vi den nyrenoverade trappan i riktning mot stationen. Den var helt nybyggd, och där var det verkligen liv och rush. Tåg kom och gick i ett.

När vi suttit en stund och sett på folklivet tog vi spårvagnen till Kathrintal. Peter den stores slott är numera ett museum. Parken är praktfull med sina gamla träd. Allt var välskött. De promenerande var välklädda. Småflickorna hade rosett i håret och pojkar kortbyxor. *Inga långhåriga pojkar eller ynglingar* syntes till någonstans. Det fanns gott om parksoffor. Vi satt länge där och njöt av den vackra efter-

middagen och kvällen. Sedan promenerade vi till Rusalka-statyn och strandpromenaden. Den senare håller man på att bredda. Den ena sidan kantas av vackra, stora träd och rabatter och den andra av Östersjön. En bra sak att visa upp för turister! Till Brigitten kom vi inte, ty klockan närmade sig 20, och 20.30 serverades middagen på Viru hotell. En buss förde oss direkt dit på tjugo minuter. Och så var vår trevliga samvaro snart slut.

Vid middagen hamnade jag vid ett bord med idel örebroare. De undrade vad jag hade haft för mig hela dagen, och jag berättade för dem om mina tre studentkamrater, som jag varit tillsammans med.

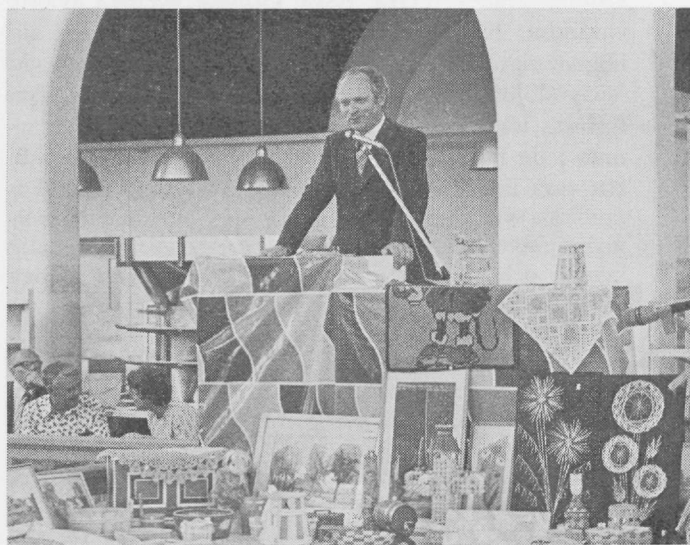
Studentskorna fick sista ryska pengarna

Spontant tog Örebroarsällskapet och samlade ihop de sista ryska pengarna, som var ämnade till konjak och bad mig överlämna dem till studenterna från 1922.

Jag blev rörd över denna vänlighet och kilade raskt till hissen för att uppsöka mina vänner, som troget väntade på mig för en sista pratstund. Men ack och ve! Hissen från 22:a våningen spelade mig ett spratt. Den stannade helt enkelt vid 14:e våningen och rörde sig inte ur fläcken. Tiden gick, och alla knappar prövades, men förgäves. Äntligen efter 45 minuter kom räddningen! Då hade jag bara några minuter kvar till bussen, som skulle föra oss till fartyget. De flesta hade redan tagit plats. Jag hann överlämna de ryska pengarna till studentkamraterna och ta ett sista farväl. De var rörda...

Vi hade haft en givande dag, vi 1922 års studenter. Det blev bara ett sådant hastigt och snöpligt slut.

Ingeborg

I år höll Birger Westerberg festtalet. Bland föregångarna i talarstolen kan vi notera Sigurd Curman, Gerhard Hafström, Per Söderbäck, Birger Nerman, Elmar Nyman, Sven Boräng och många andra som har talat om estlandssvenska förhållanden, om estlandssvenskarnas öden i det förgångna och om deras framtid i Sverige

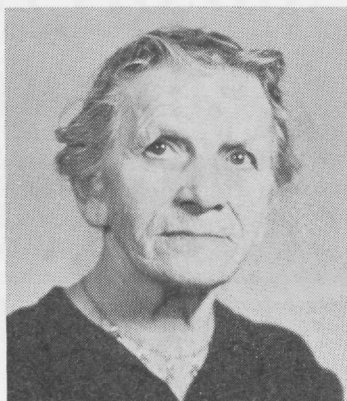
På hembygd dagarna visas utställningar belysande olika områden av estlandssvenskarnas liv i det förra hemlandet. Denna gång presenterades skolorna. Intresserade besökare flockade sig kring bildmontagen, och mången återfann sig själv och gamla bekanta från långt tillbaka i tiden.

Vackra föremål representerade estlandssvensk hemslöjd. Det var auktion och lotteri som omväxling till samtal, sång och Rågö-folkdans. Förstapristagaren hämtar sin vinst och ser lycklig ut — något som man kan förstå, för det var fin kvalitet på vinster och auktionsgods

Foto: Nils Lagman

KATARINA HAMMERMAN

Varje nytt nummer av Kustbon ger oss en förnyad påminnelse om att de genuina estlandssvenskarnas skara snabbt decimeras. En av dödsannonserna i detta nummer säger oss att även Katarina Hammerman lämnat oss för alltid. Hon avled den 23 juni på Norrtälje lasarett och blev drygt 80 år gammal.

Katarina var dotter till skolläraren, predikanten och svenskhetsskämpan Johan Hammerman. När Katarina föddes (1894) hade russificeringsperioden i Estland börjat. Den förlorade emellertid sin kraft i svenskbygden. Ormsöborna, liksom många andra estlandssvenskar, levde ännu under den starka påverkan som lärarna och missionärerna Österblom och Thorén hade förmedlat, såväl religiöst som kulturellt. Johan Hammerman, själv elev till Thorén, hade djupt gripits av sin lärares religiösa livssyn och förmedlade i sin tur denna till sina barn. "Av alla mina vackra barndomsminnen är de dyrbaraste gudsförtröstan", skriver Katarina i sina memoarer "En ormsöflickas minnen" (1967). Gudsförtröstan utgör också den röda tråden i andra delen av memoarerna — "Färden går vidare" (1970). Vi får veta att det sjöngs mycket hos skollärares i Kärrslätt — Johan Hammerman ledde också sången i bygden. Man sjöng ur "Lammets lov", "Pilgrims sånger", "Sions toner", "Hemlandstoner", "Ahnfeldts sånger", "Svenska psalmboken" och många andra då i Sverige flitigt använda sångsamlingar. Livet ut erinrade sig Katarina söndagsmorgnarna då fadern satt vid orgeln och spelade "Sabbatsdag, hur skön du är" och "de saliga bönemötena i skolan" då man sjöng jubelsånger och "människorna strålade av glädje". Barndomsårens sånger blev för Katarina Hammerman en rikedom som varken ofärdsår eller förlusten av hemmet kunde beröva henne. Hon ville gärna dela med sig åt andra av sin sångskatt och samlade därför alla gamla kära sånger och många nya, gav ut dem på eget förlag under titeln "Gå sjungande framåt" (1972—74) och delade frikostigt ut dessa sångböcker till glädje för många landsmän.

Liksom brodern Alfred kom Katarina småningom in på lärarbanan. Skolgången blev för henne som för så många andra av hennes generation stympad och full av inkonsekvenser. Den ena regimen avlöste den

andra — elever och lärare måste snabbt byta undervisningsspråk — ryska, tyska, estniska, svenska avlöste varandra. Katarina hade förmånen att få putsa sin högsvenska vid Mora folkhögskola — senare även vid Nääs slöjdseminarium, i Sigtuna och Uppsala. Sin främsta insats som lärare gjorde Katarina Hammerman i de blandspråkiga bygderna Korkis och Vipall. Att vara lärare där betydde inte bara kamp med ekonomiska svårigheter, utan också med oförstående skolmyndigheter. Katarina Hammerman var en modig kvinna och klarade motigheterna — det kan många av hennes forna elever och kolleger intyga. Hon var också under några år lärare vid Hosby skola på sin hemö. Inte heller där rädde normala arbetsförhållanden eftersom skolan tidvis hade så få elever att den måste arbeta som privatskola med allt vad detta innebar av ekonomiska bekymmer.

Av en tillfällighet kom Katarina Hammerman över till Sverige innan ridån drogs ner för de baltiska länderna. Under åren 1939—45 var hon verksam vid Sigtunastiftelsen. Det var år då hon själv var i trygghet men då hon ständigt anfäktades av oro för sina närmaste och för landsmännen. Hennes glädje var stor när folkstammen räddades över till Sverige. De av våra folkskollärare som så önskade bereddes möjlighet att genomgå en pedagogisk kurs vid Uppsala folkskoleseminarium för att därigenom få svensk lärarkompetens. Till denna fortbildningskurs anslöt sig sommaren 1945 även Katarina Hammerman. Härfter börjar hennes andra lärarperiod. Under mer än 15 år undervisade hon rikssvenska flickor och pojkar vid olika skolor i Gästrikland, Hälsingland och Uppland. "På alla skolor har arbetet varit trivsamt och nöjsamt", utbrister hon. Säkert trivdes också barn och föräldrar med henne. Hennes vänlighet och glada väsen borgade för ett gott samarbete.

Sin pensionstid tillbringade Katarina Hammerman på Björkö i Roslagen, som blivit något av en ny hembygd för så många estlandssvenskar. Här gav hon ut de omnämnda böckerna och här hade hon tid att odla intresset för den estlandssvenska folkstammen. Stor uppmärksamhet ägnade hon vår kulturförening Svenska Odlingens Vänner. Såväl hennes far som hennes bröder hade mycket aktivt deltagit i föreningens förhåvanden. Katarina var en trogen mötesdeltagare. På grund av dåliga kommunikationer måste hon göra betydliga ekonomiska uppoffringar för att kunna delta i S.O.V:s årsmöten och samkväm. Hennes glädje över mötet med estlandssvenska vänner var alltid lika oförställd. Katarina Hammerman var en generös understödare av föreningens kulturella verksamhet. En fond bär hennes namn. Hon medverkade också vid åtskilliga tillfällen i vår tidskrift Kustbon. Hennes uppskattade skildringar på ormsömål vittnar om ett gott minne och god iakttagelseförmåga.

Vi tackar Katarina Hammerman för hennes insatser på det kulturella området, för en lång och hedersam lärargärning såväl i det gamla hemlandet som i det nya landet. Hon var en trofast och vänsäll människa med en positiv livssyn och en ljus förtröstan grundad på varm religiositet. "Himlen är mitt hem, dit jag ilar glad" — är ett citat som hon älskade.

Elmar Nyman

MARTA APPELBLOM

In memoriam

* 26/8 1907, Nargö
† 8/8 1975, Stockholm

Hon kom ifrån Nargö, den bortersta estlandssvenska utposten norröver i Finska viken, och hon fick så under sin levnad under två världskrig dela övriga estlandssvenskars levnadsöden med allt det som två världskrig kan innebära. Och ändå: det var livslust och framåtanda, livsglädje och energi över Marta Holm-Appelblom. Det var kring henne något av detta — att icke ge upp. Och nu i avskedets stund: det är icke lätt att i tankar och minnen följa en människa på hennes färd till tystnadens land. Det är liksom att minnas och ändå icke att minnas. Det är som att ifrån början vinka farväl till en, som likt en skuggbild av osynliga makter dras i fjärran. Och så vill vi plocka ihop en bukett av minnen, så gott det går. Det blev flykt ifrån Nargö under första världskriget till Finland. Det blev skolgång på Partö i den nyländska skärgården, där Martas föräldrar då bodde med sin familj. Efter kriget blev det återfärd till Estland och till Reval, där familjen Holm då bosatte sig. Så blev det gymnasieutbildning för Marta med avgångsexamen våren 1928, och redan samma år finner vi henne som lärare vid Hullo folkskola på Ormsö. Det blev giftermål och överflytt-

FÖRNYAT UPPROP

Varför får vår redaktion så få uppgifter om vad som sker i vår folkgrupps liv, såsom

födelse
lysning
vigsel
examina
och mycket annat?

Avi och beställning av annons om en nära anhörigs bortgång brukar vi få — självmant eller efter förfrågan från expeditionen.

Nu, när vi med åren fått bosättning på skilda håll, nu, när en ny generation vuxit upp i Sverige, uppskattas det av släkt och vänner — nära och fjärran — om KUSTBON kan föra hem nyheterna om viktiga ändringar i vår tillvaro.

ning till Nargö, där Martas make Anders Appelblom hade fått folkskollärartjänst. Nu drog så åter krigets orosmoln fram över landet. 1940 genomgår Marta Appelblom pedagogiska kurser i Reval, och efter sin flykt undan kriget — västerut till Sverige — avlägger hon våren 1946 svensk folkskollärarexamen vid Uppsala folkskoleseminarium. Följde så fredliga arbetsår, då vi ofta träffades: Marta Appelblom hade en tid folkskollärartjänst i Norra Råda skola i Roslagen, och jag hade lärartjänst i Gåsviks skola på Vaddö. Nu skiljdes våra vägar för en tid; jag flyttade till Döderhult i Småland och Marta Appelblom tjänstgjorde vid skolor i Roslagen, bl a på Vätö, och i Sörmland. Efter genomgången speciallärarutbildning tjänstgjorde hon som speciallärare i hjälpklass i Västberga, Stockholm, varifrån hon för en tid sedan avgick med pension. Så träffades vi åter i Stockholm i föreningen Svenska Odlingens Vänner, där M. Appelblom som bygderådets representant för Nargö har utfört ett beaktansvärt arbete, vilket hon dock på grund av sjukdom tyvärr fick avbryta i förtid.

Släkt och vänner följde henne i Hoppets kapell vid hennes sista färd, och SOV lade vid hennes kista som tack för värdefullt arbete ned en krans med blågula band. Vila i frid, Marta Appelblom! Du bar tappert ditt öde, och du var tapper i din gärning. Tack!

Alexander Samberg

Denna svarstalong fylls i på omstående sida och sänds senast måndagen den 3 november 1975 till

SOV Estlandssvenskarna

Vikingagatan 25

11342 Stockholm

Om ni inte vill klippa sönder tidningen så skriv av svarstalongen!

Höstfest

FÖR ALLA GLADA ESTLANDSSVENSKAR och andra intresserade

Ett tillfälle att träffa Era vänner

1. Filmvisning: Ankomsten till Sverige
2. Supé: Rostbiff, potatissallad och öl. Fullständiga rättigheter
3. Dans och barsservering
4. I pauserna lekingslag och rågödansare

Tid: 7 november kl. 19.15

Plats: Rest. Lantis, Fiskartorpsvägen 160 A
(vid Stockholms Universitet)

Biljettpris: 25:—

Meddela Era vänner och bekanta om festen

Sänd svarstalongen eller annan lapp *senast måndagen den 3 nov.* till
SOV Estlandssvenskarna

Vikingagatan 25

113 42 Stockholm

med Ert namn och adress samt hur många personer som kommer.

Anmälan är bindande

JA, TACK

Jag kommer till höstfesten den 7 nov. och har ytterligare

..... personer med mig

Namn

Adress

Postnr Postadress

Anmälan är bindande

EDVIN LAGMAN

SKEPPET

En berättelse

I

Simon gick genom den lummiga allén fram mot den låga herrgårdsbyggnaden. På verandan satt baronen, frun och de två yngsta barnen. Han kunde se dem redan på avstånd och tog i god tid av sig mössan. Han stannade nedanför räcket och bugade sig: Gud signe. Baronen såg upp. Frun yttrade något på tyska, som han inte förstod. Kanske var hon irriterad över att ha blivit störd i ett angenämt samtal om minnen från Wiesbaden.

— Nå, Simon, vad har du att säga? Baronen, som tilltalat den unge arbetaren på hans egen dialekt, sände en frågande blick fram ur skuggan från stråhattens brätte.

— Jo, herrn, sade Simon litet tvekande, hans förfäders rädsla för baronen satt kvar i honom. Jo, jag . . . det är så att dyngan skall köras ut före sommar- solståndet och plöjas och det är långt lidet redan.

— Ja, och . . . ?

— Pappa har haft besvärligt med sin ohälsa, han behöver hjälp. Jag tänkte be att få sluta vid tegelbruket här nu.

— Men arrendet, Simon, hur ska ni klara det?

— Jag hinner kanske hjälpa pappa med smidet.

— Ja-ja, gör som du vill, men kom ihåg, att arrendet måste skötas.

— Tack, herrn! Farväl.

När Simon Ruberg med raska steg närmade sig de två vita stenpelarna vid infarten till allén, var hans raka rygg kanske något rakare än förr och hans huvud med örnäsan kanske mera målmedvetet än på ditvägen. Han kom ut på landsvägen, som gick fram mellan godsets stora park och långa ladugårdsbyggnad. Här var det skuggigt, och fukten låg länge kvar i hjulspåren. Men snart såg han det höga sädesmagasinet till höger och brännvinsbränneriet litet längre bort och så på båda sidor om den höga poppelallén åkrarna, de vackra, jämna åkrarna, herrgårdsåkrarna.

Simon visste, vad de gamla hade att berätta om dessa åkrar. Där borta fanns Bystället, där hade gamla byn legat, innan den förste herren för hundratals år sedan kom och sade åt bönderna där att flytta till en liten odling inne i skogarna. Det hjälpte inte, att de hade urminnes hävd på sin jord, de mäktiga hjälpte herrarna, de mäktiga behövde pengar, och herrarna hade pengar att köpa för. Och detta hade ändå hänt

på svenske kejsarens tid. Men svenske kejsaren kunde inte veta om allt. Nu satt gamla byns bönder i sina skogshyggen och herrn i sitt glasförhus mitt ibland böndernas bästa åkrar.

Dessa tankar for endast helt flyktigt genom huvudet på Simon. När man är aderton år, tänker man inte så mycket på gammalt och förgånget. Dagsverksplikten hade upphört och bönderna kunde arrendera och till och med köpa ut sina gårdar. Och även om det som kom från bränneriet fortfarande var många glädje på de många krogarna, så hade i alla fall de flesta bönderna börjat vakna ur liknöjdheten. Och Simon sträckte på sig, ty han hade sina egna planer.

Ja, där var fogden på tegelbruket. Han låtsades inte om Simon, när han kom fram.

— Det gick, hopman Rösler, sade Simon. Herrn lovade, att jag skulle få sluta.

— Jaha, jasså. Då så. Vi säger väl så då. Hämta lönen då, innan du går i kväll.

Efter en milslång vandring kom Simon ut ur stor-skogen, och då låg havet framför honom, stilla och blankt i den ljusa juninatten. Den salta luften svepte in från vattenvidden. Den kändes stark efter dagens värme. Bortifrån revet vid udden susade dyningen, den tystnade aldrig riktigt. När man kom hem efter en tids bortovaro, hörde man bruset bakom skogen, det fyllde de första dagarna och nätterna, men sedan hörde man det inte mera.

Simon var medveten om havet. Han hade blivit det, när han inte var i dess närhet. Men bara halvt medvetet uppfattade han dess verkan. Han tyckte, att det var vackert, alltid vackert. Nu blänkte det ännu rött i nordväst, där holmens suddiga strimma låg på horisonten. Och det kom i många skiftningar allt närmare, tills det klart och trögt prasslade in över sanden och stenarna i vattenskälet.

Ett par ögonblick satt Simon på kanten, där den magra grästorvan slutade och den vita sanden tog vid. Det var en skarp gräns där. Sanden hade runnit undan, och det hade bildats en liten brant, liksom en låg bänk några famnar från vattnet. Raskt knöt Simon upp de tvinnade skosnörena runt byxorna kring vristen, drog av sig de lätta ludna hudskorna och de tjocka strumporna och gick ned till vattenbrynet. Vattnet kändes behagligt svalt, och sanden pressades upp mellan tårna. Simon gick längs stranden på den

smala hårda sandremsan, där vågorna ständigt spolar fram och tillbaka. Där låg den stora röda stenen, manshög, slät, bara ett par alnar ut i vattnet. När Simon gick förbi den, lät han handen glida över den. Den var ännu ljum. Beröringen väckte ett minne till liv.

En vacker sommardag för väl tio eller tolv år sedan. Simon och några av hans kamrater lekte vid stranden. De hade kavlat upp sina byxor och vadade efter barkbåtarna med papperssegel, som sköt fart för varje vindpust. Det var blått, blått, litet mörkare på havet, litet ljusare på himlen, och sandstranden sträckte sig oändligt långt bort, bortom byn, bort längs den mörka höga skogskanten, bort längs udden. Simon kände plötsligt något röra sig under ena foten. Han visste väl vad det var, en liten flundra försvann skrämd över bottenens små regelbundna sandfårar, men han skrek till ofrivilligt och stödde sig med handen mot en stor, solvarm sten. Han kände ännu solvärmen. Men när han tittade upp, blev han stående inför en syn, som gjorde honom tyst och underlig till sinnes. Det var något vackert, mycket vackert. Ett vitt segel sköt fram bakom udden, solen lyste på det. Han kunde se, att det skummade vitt kring förstäven på båten. Plötsligt svängde den, seglet fladdrade, det tycktes så stort mot vad han ditills hade sett, det rasslade dovt därutifrån, och så låg båten stilla alldeles utanför sandbankarna, där pappa och grannen Mats brukade draga not, när det var vackra kvällar och nätter. Sakta föll seglet ned och var borta, och bara en svart båt med en hög mast låg där och drog i sin kätting.

Han mindes, hur män, som talade ett obegripligt språk, hade fått en fläksida och mycket potatis av pappa, hur de räknat upp sedlar, många rubel, som pappa lade in i sin taschenbok, och hade rott tillbaka till sin båt med det de köpt. Och åter hade han stått vid stranden och sett, när seglet gick upp och båten vände och gled ut. Det kändes trångt i bröstet på honom, så vackert var det. Att få ha något så vackert och kunna taga fram så många sedlar, turerbler, tiurerbler, som de hade målat kejsaren på.

Simon sneddade upp från stranden. Minnet dröjde kvar en stund och smälte in i hans tankar. Han gick förbi enbuskarna, som var skogens yttersta utposter mot sandslätten och dynerna. Innanför skogsremsan låg deras marker, steniga och sandiga, en del bitar ännu obrutna. Men här var det vackrast om våren och sommaren. En stor björk stod mitt uppe på öppna åkern, stigen gick fram längs kanten av ett kärr, där näckrosorna skytmade mellan rönn- och videsnåren, på andra sidan växte gräset frodigt med gula oxläggar och skära ängsblommor i, och älggräset stod högt och starkt doftande runtomkring det jättestora granitblocket mitt på denna lilla ängsplätt.

Det var tyst i huset, när Simon kom in. Han hängde av sig rocken i förstun och lade skor och strumpor på bänken vid väggen. När han stängde dörren efter sig, rörde det sig i sängen borta vid ugnen och mamma sade lågt:

— Vasslen och gröten står på spisen. Men gå först i bastun och skölj av dig det elaka tegeldammet. Det är nog litet värme kvar.

När Simon efter en stund drog täcket av sängen i sin kammare ute i visthusboden, var han mätt och

ren. Det hettade ännu i skinnet efter det färska björkriset, och de rena linneunderkläderna kändes svala och sköna. Han lät dörren stå öppen ut mot gården en stund och kände sommarnattens dofter strömma in. Rönnen höll på att blomma ut, men syrenblommorna hade börjat komma. Snart var det sommarsolstånd, och då måste dyngan vara ute på åkern. Men sedan skulle han sätta i gång med det han planerat så länge. I morgon var det söndag. Kanske skulle han tala med Villem och Adam. Nej, kanske bäst att tala med pappa först. I alla fall. Kanske bäst så.

Simon Ruberg domnade snabbt bort i denna juninatt 1877.

II

Simon och hans far mockade gödsel i ladugården. Under vintern hade korna stått i strö och spillning utan att bäsen hade jämnats. Ladugårdsgolvet låg nu en aln högre än marken utanför, och när kreaturen skulle börjas ut på våren, hade man fått skotta en jämnt sluttande gång åt dem, för att de skulle kunna ta sig ut ur ladugården utan att bryta sina vinterståndna ben.

Fader Anders hade kört fram gödselvagnen för ladugårdsdörren. Simon arbetade därinne. Han hade vikit upp byxbenen ända till knäna och slet med en krok upp stora stycken av gödseln, som han vräkte fram till dörren. Där stod fadern med sin grepe. Den ena dyngkokan efter den andra klaskade mot vagnsbotten, lasset växte och växte.

”När det här lasset är klart, ska jag tala med honom”, tänkte Simon.

Lasset var snart klart, men Simon kom sig inte för att säga det han hade i tankarna. Han tog tömmarna och smackade åt märren, och så bar det av längs åkerrenen. Fadern stannade kvar i ladugården. Han måste vila sig litet, medan Simon körde med lasset.

”Att det inte skall gå att få fram det.” Simon var förargad på sig själv. Med sin bara fot sparkade han till en gödselkoka, som låg bland maskrosorna. Så var han ute på åkern, tog bort ena sidbrädan på vagnen och drog med sin krok ned en lagom hög på marken. Hästen fick sedan gå framåt en famn, och nästa hög vräktes på marken. Han fortsatte, tills vagnen var tom, lade sidstycket med den rena sidan uppåt på vagnens botten, satte sig upp på det och åkte tillbaka.

Det var solsken och lugnt även den dagen. Luften stod stilla och dallrade över gårdsgården i skogskanten. Inte ett moln syntes på himlen. Simon undrade, om det alls blåste någon vind och skulle just pröva det genom att stoppa fingret i munnen och sedan hålla upp det, då han kom ihåg vad han sysslade med. Att man inte skulle kunna få fram det man funderade på! Pappa var väl inte så svår att tala med. Men ibland går det inte att börja. Man kommer sig inte förr. Man är rädd för det första ordet. Det låter som om en annan skulle säga det, och då är det inte längre självklart och övertygande. Havet låg blått nedanför strandbrinken. Han skytmade det mellan de glesa, blågröna rågstråna intill åkerrenen. Rågen skulle snart börja gå i ax. För mycket rågblommor i år, men det var vackert med det där blå inne i rågen. Simon måste lyfta upp fötterna, för att de inte skulle släpa i mar-

ken, när vagnen kom ut på den smala körvägen och hamnade i de djupa hjulspåren.

Så var han inne på bygatan igen och åkte in genom grinden till nötgården.

Han hann köra ut flera lass. Fadern och Simon arbetade under tystnad. Klockan började närma sig nio, det syntes på solen, och det skulle bli morgonvard. Märren skulle få beta ett par timmar, medan männen åt och vilade.

— Ja, det räcker väl för den här gången, sade fader Anders. Nu skall vi äta.

”Redan!” tänkte Simon.

— Det är vacker fiskeväderlek i dag. Vi skall lägga ut näten i kväll. Jag tror att flundran går in. Vattnet börjar bli varmt.

Simon svarade fadern utan att egentligen tänka på det han sagt:

— Ja, javisst.

Och så gick den dagen. Lena, Simons mor, stökade som vanligt hemmaomkring, gav grisarna mat och såg till, att hönsen inte sparkade och sprätte i källlandet. Kersti, Simons ett par år äldre syster, vaktade korna, fåren och getterna. Fem mjölkkor och två kvigor, tre kalvar, fjorton får och tretton getter fanns på gården, bondstället Rönnbacksa.

När Simon och hans far hade slutat gödselutkörningen för dagen och tvättat sig, tog de fram näten ur visthusboden, slängde dem över axeln och begav sig ned till stranden. Flera båtar rustades för att fara ut. Där var grannbonden Mats med sonen Villem, längre bort syntes Josef på Irjasstället med sin yngre bror Adam.

Näten hallades, lades på botten av båten och roddes ut.

— Kanske jag får åka inåt landet och sälja i morgon, om det blir bra fångst, sade Simons far, när de med lugna årtag rodde tillbaka mot stranden. Man kan ju inte börja salta in ännu.

Då kom det av sig självt:

— Vet ni, pappa, jag har tänkt bygga en sump, en segelsump, så kan man spara levande fisk och segla in till stan med den, och så behöver ni inte sitta och skaka med fisklasset hela dagen och kanske få fisken förstörd, när det är varmt.

Fadern teg en stund och rodde. Hans blick var långt borta vid horisonten.

— Nog får du väl ändå vänta med det. Vad skall du bygga av? Och du ut på sjön, ovan vid sjön som du är! Med vem skulle du bygga?

— Vi har gått och talat om det ibland, Villem och Adam och jag. Bara vi får ta ner några träd och såga till bord. Och om vi får ta köl och vränger och mast i skogen.

— Men inte kan ni bygga! Hur skulle ni det? Och skogen är dyr. Vi arrenderar ju av herrgården. Ni fördärvar bara virket. Spik behövs, järn till klysk, jungfrujärn och ankare behövs. Och segelduk. Det kostar pengar.

— Jag smider själv, så det skall nog gå. Och när vi hunnit så långt som till seglen, så hittar vi väl på råd.

— Du slutade vid tegelbruket för att hjälpa till med sommararbetena. Det är bråda tider ända till hösten,

INSTRUKTION

för Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänners Arkiv

Antagen av föreningens styrelse den 5 maj 1975.

A. Arkivets uppgifter

1. Arkivets uppgift är att samla, systematisera och förvara material och föremål som belyser estlandssvenskarnas historia i Estland, Sverige och annorstädes.

Arkivets huvuduppgifter omfattar:

- bandinspelningar
- böcker, litet bibliotek
- dokument och förteckningar
- fotoarkiv
- föremål
- klipparkiv
- skrivelser om våra förehavanden i Estland, Sverige och annorstädes
- andra ej här specificerade uppgifter.

då vi fått upp potatisen. När skall du smida och bygga? Och glöm inte att vi måste betala arrendet. Vi får ju smida åt andra och fånga fisk och sälja.

— Ni skall inte behöva vara rädd, att jag inte hjälper till med allt som behövs. Jag vet att det är brått hemma på sommaren, och jag skall bygga bara när intet annat tränger på.

Fadern teg länge. Han rodde lugnt och mekaniskt, utan att lägga ned någon kraft i årtagen.

Det plaskade till kring fören ibland, oregelbundet och metalliskt, och bakom bubblade det i kölvattnet. Simon såg att båten svängde en smula, kölvattnet blev krokigt. Han tog i litet kraftigare med sin vänsteråra och vände sig om för att se, om de började närma sig stenräckan vid stranden nedanför nådhusen. Då såg han, att fadern stirrade utåt sjön, uttrycksöst, så som strandbefolkningen ofta gör. Han kom samtidigt att tänka på att fadern satt sig vid årorna i fören, medan Simon fått ta storåror vid mittoften. Det var en tyst påminnelse om att Simon nu fick börja ta i, där det var tygnst, att han var vuxen och fick tänka på att han så småningom skulle gå framåt.

— Du får väl se efter i skogen då, sade den gamle slutligen.

Mera yttrades icke. Båten stötte mot land. Villem och Adam stod och väntade på Simon och hans far, och de hjälptes åt att dra upp båten.

— Jag stannar en stund i byn, sade Simon.

Fadern gick ensam uppför strandvallen. Han haltade litet på högra benet, som han en gång hade brutit. Han var bara femtio år, men hårt arbete och tungt lynne hade märkt honom, och Simon tyckte, att han såg gammal ut, där han gick sin väg, böjd och sluten.

Men denna tanke var knappast medveten. Nu var han glad över att ha fått lov att ta skog och börja bygga. Men han kände på samma gång lite oro. Han hade nästan varit säker på att han inte skulle få sin fars medgivande. Nu var han tvungen att klara det här. Båten måste byggas.

(Forts.)

2. Arkivet bör vara initiativtagare till olika publikationer på det estlandssvenska området liksom till anordnandet av utställningar och informativa föredrag.

B. Arkivets organisation

3. Arkivet leds av en grupp bestående av sammankallande, tillika ledamot av föreningens styrelse, samt tre ledamöter. Ledamöterna utses av föreningens styrelse för tre år. Valet förrättas växelvis på så sätt att en ledamot väljs varje år. Avgår ledamot före mandatidens utgång utser styrelsen ny ledamot för återstående tid av mandatperioden.
4. Arkivgruppen sammankallas av dess sammankallande eller övriga ledamöter gemensamt.
5. Gruppen är beslutsför då minst halva antalet ledamöter är närvarande. Vid lika röstetal skall det förslag som sammankallande företräder godkännas.
6. Gruppen bör vid sina sammanträden föra protokoll. Kopia bör tillställas föreningens styrelse och Bygderådets sammankallande.
7. Gruppen bör senast en månad före ordinarie årsmöte till föreningens styrelse avge berättelse över sistflutna arbetsår. Samtidigt bör gruppen även lämna förslag till utgiftsstat och arbetsplan för det kommande arbetsåret.
8. Arkivgruppen fastställer regler för utlåningsverksamheten.
9. Ändringar och tillägg i denna instruktion utarbetas av föreningens styrelse i samråd med arkivet.

INSTRUKTION

för Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänners Bygderåd

Fastställd av föreningens styrelse den 5 maj 1975.

I. Bygderådets uppgifter

1. Bygderådets främsta uppgift är att samla in kulturhistoriskt material från den gamla hembygden i Estland, från Sverige och annorstädes.
2. För att uppgifterna skall kunna fullföljas är det nödvändigt att ortsombuden i bygderådet dels själva, dels genom av dem utsedda medarbetare i första hand så länge som det är möjligt systematiskt intervjuar representanter för de generationer estlandssvenskar, som alljämt har en klar uppfattning om den forna hembygden. Centrala diskussionsteman vid vissa intervjuer — som i största möjliga utsträckning bör ske genom bandinspelningar — bör vara människors tankar om liv och död, minnen från barndom och uppväxtår, vardagens göromål, reaktionerna inför det definitiva uppbrottet från hembygden, helgernas firande, den första tidens assimileringproblemer i det nya hemlandet etc.
3. Genom sin intervjuverksamhet torde Bygderådets ortsombud och medarbetare ha goda möjligheter att uppspara föremål, bilder, böcker etc, som kan anses ha värde för S.O.V:s arkiv. Särskilt bör uppmärksamheten riktas på brev, dokument etc, som har att göra med överflyttningen till Sverige, liksom på material som belyser vardagsproblemen i Sverige. Det framstår som önskvärt att de intervjuade och deras nya omgivning fotograferas. Bygderådet bör även se som sin uppgift att tillföra föreningen nya medlemmar.

II. Bygderådets organisation

4. Bygderådet består av sammankallande tillika ledamot av föreningens styrelse, och åtta ortsombud vilka utses av föreningens styrelse. Ortsombuden kan själva utse och förelägga styrelsen för fastställande högst tre medarbetare för varje område. Ortsombud och medarbetare förutsättes äga sakkunskap om den bygd i det forna estlandssvenska bosättningsområdet, som vederbörande skall representera, dvs resp Nargö-Reval, Rågöarna-Baltischport, Vippal-Korkis, Rickul-Odenholm, Nuckö-Pasklep,

Suttlep, Ormsö, Runö samt övriga områden, Intet hindrar att representant utses även för Dagö-Gammal-svenskby.

5. Bygderådets förhållande till S.O.V:s styrelse och arkiv är av rådgivande och beredande karaktär. Det förutsättes att föreningens styrelse årligen anslår ett visst belopp för Bygderådets verksamhet. Enskilda ortsombud skall efter rekvisition hos styrelsen kunna få bidrag till resekostnader, anskaffande av ljudband, inköp av film, papper etc. Vid större kostnadskrävande projekt bör föreningens styrelse rådfrågas.
6. Av Bygderådet insamlat material — bandinspelningar, skrivna intervjuer, avslutade uppteckningar av annat slag, brev, dokument, fotografier, föremål etc — skall så snart som möjligt deponeras i föreningens arkiv.
7. Ortsombud eller medhjälpare bör vid intervjuerna betona att upptecknings- och insamlingsarbetet sker på Svenska Odlingens Vänners vägnar och att föreningen har igångsatt verksamheten för att rädda rester av den estlandssvenska folkturen åt eftervärlden. Önskemål om sekretess från meddelarnas sida skall givetvis respekteras.
8. Om ortsombud eller medhjälpare av Bygderådet anordnar samkväm, auktioner eller annan aktivitet inom den bygdesektor vederbörande representerar och detta sker i S.O.V:s namn, skall eventuellt netto inbetalas till föreningen.
9. Det förutsättes, att den som blivit utsedd till ortsombud eller medhjälpare i Bygderådet är beredd att ägna rimlig tid åt de arbetsuppgifter varom talas i denna instruktion.
10. Över sin verksamhet lämnar Bygderådet redogörelse till föreningens styrelse senast en månad före ordinarie årsmöte. Sammandrag av redogörelsen kan intagas i styrelsens verksamhetsberättelse. Redogörelsen fogas som bilaga till styrelsens verksamhetsberättelse.
11. Ändringar och tillägg i denna instruktion utarbetas av föreningens styrelse i samråd med Bygderådet.

INSTRUKTION

för Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänners Organisationsgrupp

Fastställd av föreningens styrelse den 5 maj 1975.

A. Organisationsgruppens uppgifter

Organisationsgruppens främsta uppgifter är att dels värva medlemmar och därigenom säkerställa föreningens fortbestånd dels anordna samkväm och föredrag och därigenom förstärka samhörigheten dels intressera ungdom och ättlingar till estlandssvenskar för föreningen och dess mål dels värva prenumeranter till Kustbon dels beakta medlemmarnas önskemål och komma med förslag till ändringar, som tillgodoser medlemmarnas intressen.

2. I sin aktivitet torde organisationsgruppens företrädare komma i kontakt med folk som tidigare stått utanför och kanske inte vetat om föreningen och dess syften. Genom kontakterna finns goda förutsättningar att spåra kulturhistoriskt material, som bör tillvaratas av föreningens arkiv.

B. Gruppens organisation

3. Gruppen består av sammankallande tillika ledamot av föreningens styrelse och två ledamöter i var och en av aktivitetens områdena:
 - medlemsvård
 - ungdomsvård
 - festkommitté
 Gruppen kan allt efter behov utökas genom att funk-

Hemslöjd och arbetsglädje

Foto: Per Söderbäck

*Familjenytt***Döda**

Anders Alström, född den 18 april 1899, på Ormsö, avled den 14 maj 1975 i Västerås.

Gustav Amberman, född den 19 jan. 1906 på Nuckö, avled den 3 juni 1975.

Jula Barud, född den 27 jan. 1893 på Nuckö, avled den 3 sept. 1975 i Stockholm.

Johannes Elfvingren, född den 1 juli 1891 på Rågöarna, avled den 21 juni i Norrtälje.

Hans Gren, född den 5 mars 1898 på Ormsö, avled den 27 jan 1975 i Stockholm.

Anton Grönlund, förr den 16 febr 1902 på Rågöarna, avled den 26 febr 1975 i Söderåkra.

Gertrud Hamberg, född Fagerlund den 3 jan 1880, på Ormsö, avled den 20 juli 1975 i Stockholm.

Karl Fredrik Holm, född den 28 juli 1913 på Nargö, avled den 17 april 1975 i Estland.

Edvin Anders Nyblom, född den 7 mars 1922 på Ormsö, avled den 19 aug 1975 i Stockholm.

Fredrik Passvik, född den 27 febr 1921 på Runö, avled den 4 april 1975 i Slite.

Isak Passvik, född den 12 sept 1898 på Runö, avled den 22 mars 1975 i Slite.

Anton Stahl, född den 2 okt 1896 på Rågöarna, avled den 14 aug 1975 i Söderåkra.

Maria Stahl, född Stahl den 1 sept 1903 i Rickul, avled den 18 aug 1975 i Roslagsbro.

tionärer tillsätts för visst ändamål och knyts till gruppens organisation under "Allmänna frågor".

4. Gruppens arbete delges styrelsen via sammankallanden.
5. Över sin verksamhet lämnar organisationsgruppen en kortfattad redogörelse till föreningens styrelse senast en månad före ordinarie årsmöte. Redogörelsen bifogas föreningens årsberättelse.
6. Ändringar och tillägg i denna instruktion utarbetas av föreningens styrelse i samråd med berörda i gruppen.

C. Specialinstruktioner till de olika aktiviteterna

7. Medlemsvården sysslar med frågor som rör medlemmarnas förhållanden till föreningen: värvning av medlemmar och prenumeranter till Kustbon, bearbeta medlemmarna för att bli aktiva i föreningens verksamhet, skaffa bidragsgivare och donatorer.

Medlemsvården skall även beakta och tillvarata de estlandssvenskars intressen som inte är medlemmar i föreningen eller prenumeranter på Kustbon.

8. Ungdomsvården har i sak samma uppgifter som medlemsvården men inriktad mot ungdomen. Därutöver tillkommer den för S.O.V. livsviktiga frågan, att sörja för tillväxten av intresserad ungdom i föreningen.
9. Festkommittén svarar för förberedandet, genomförandet av samt efterbearbetningen av

årsmöte
extra årsmöte
hembygdsdag
höstsamkväm

Övriga sammankomster som föreningen eller dess organ vill anordna.

Festkommittén svarar även för lokalansaffning, programutformning och att funktionärer finns.

10. Allmänna gruppen kan bestå av en eller flera temporära

allt efter behov tillsatta grupper. Arbetet bedrivs i sk projektform och behandlar i regel enstaka speciella frågor.

INSTRUKTION

för Kulturföreningen Svenska Odlingens
Vänners Redaktionsgrupp

Fastställd av föreningens styrelse den 5 maj 1975.

A. Redaktionsgruppens uppgifter

1. Redaktionsgruppens uppgifter är att i första hand stödja Kustbons redaktör i hans arbete. Redaktören skall via redaktionsgruppen kunna få den hjälp han påkallar (även tryckteknisk sådan).
2. Gruppen bör även direkt eller indirekt medverka till anskaffandet av publicerbart material för Kustbons räkning.
3. Gruppen bör även utstaka vissa specialnummer för Kustbon liksom besluta om vissa nummer skall utges såsom jubileumsnummer etc.

B. Gruppens organisation

4. Gruppen består av sammankallande och fyra ledamöter: Föreningens ordförande — sammankallande
Kustbons redaktör
Kustbons redaktionssekreterare
Sammankallande i bygderrådet
En ledamot utsedd av föreningens styrelse
5. Protokoll föres ej vid sammanträdena, men viktiga beslut bör delges hela föreningens styrelse och protokollföres vid nästa styrelsesammanträde.
6. Ändringar och tillägg till denna instruktion utarbetas av föreningens styrelse i samråd med Kustbons redaktör.

Katarina Hammerman

Född 11/11 1894
Död 23/6 1975

Sörjd och saknad av
SLÄKT och VÄNNER

Vår kära

Gertrud Wallin

* 26/10 1887
† 19/8 1975

i Enskede

SLÄKT och VÄNNER

*Sakta kom döden
Den kom som en vän
Han tog Dig vid handen
Han förde Dig hem*

Lisa Kärras

Född 13 sept. 1881
har lugnt och stilla insomnat
i tron på sin Frälsare.
I ljust och tacksamt minne
bevarad.

Harmånger den 1 juni 1975

BRÖDER

Syskonbarn

Övrig släkt och vänner

*Herren är min herde,
mig skall intet fattas.*

Vår älskade

Alexander Schönberg

* 30 juni 1885
† 12 juni 1975

BARN

BARNBARN

Barnbarnsbarn

*Och skogens källa sinar
och ängens blomma dör
men hjärtats ljusa saga
ej någon tid förstör.*

Min älskade Make
min käre Far

Johan Pihl

* 19 april 1912 Ormsö
† 19 juli 1975 Sundbyberg

Djupt sörjd och saknad av oss,
samt övrig släkt och vänner.

NITA

Gunnel och Erik

Ditt minne lever.

Vår käre Broder
Morbror och Farbror

Johannes Koppelman

f. 3/9 1891
i Estland

har i dag lämnat oss, syskon,
släkt och vänner i djupaste
sorg och saknad.

Nora och Kumla den 9 mars 1975

SYSKON

SYSKONBARN

Vila i frid.

Min älskade Maka
vår kära Mor
Mormor och Farmor

Magdalena Öman

Född 4/10 1897 på Runö
Död 15/8 1975 i Lidingö
har lämnat oss i djup sorg
och saknad

KRISTIAN

Barn

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Systrar samt övrig släkt
och många vänner.

*Mitt hem är på den andra
stranden*

*Där livets timglas ej rinner ut
Och ej till avsked man räcker
handen
Ty himlens glädje tar aldrig slut.*

Lars Hammerman

Född 19/7 1891
Död 25/7 1975

Sörjd och saknad av

BARNEN

Släkt och vänner

Min älskade Make
vår käre Far och Farfar

Anton Stahl

* 2/10 1896 Rågö

har lämnat oss i sorg
och saknad

Djursvik 14/8 1975

MARIA

Hjalmar och Birgit

Mats Kerstin Peter

*Tom blir platsen i hemmets vrå,
Tung blir vägen att ensam gå.
Tack käre Make för de år som
gått,
Tack, käre Far för allt vad vi fått.
Vila i frid!*

Vår kära Mor
Farmor och Mormor

Maria Grundsten

* 28 februari 1884

har i dag stilla insomnat.
I ljust och tacksamt
minne bevarad av oss,
syskon, övrig släkt
och vänner.

Stockholm 14 juni 1975

ANDERS och KATARINA

HANS

KATARINA och LARS

EDVARD och ELVY

AGNETA HENRIK

Barnbarn

Barnbarnsbarn

*Klockorna ringa så sakta till ro
Nu har Du funnit ett ljusare bo.
Aftonens stjärna lysar så blid.
Sov lilla Mamma. Vila i frid.*

Bemärkelsedagar

95 år

Kristian Westerberg, född den 20 okt 1880, Rickul

90 år

Hans Gärdström, född den 15 nov 1885, Ormsö
 Maria Vesterholm, född Hamberg den 18 nov 1885, Rickul
 Eva Hallman, född den 27 nov 1885, Rickul
 Gertrud Moll, född Berggren den 31 nov 1885, Ormsö
 Lisa Aman, född den 2 dec 1885, Nuckö

85 år

Alide Heyman, född Heldring den 12 okt 1890, Rickul
 Julie Marie Palmkron, född Hamm den 12 okt 1890, Korkis
 Helena Mүүrman, född Aman den 26 okt 1890, Reval
 Anders Grönman, född den 13 nov 1890, Ormsö
 Otto Alexander Tickenberg, född den 14 nov 1890, Reval
 Lena Klingberg, född den 23 nov 1890, Rickul
 Maria Ahlberg, född Nyholm den 25 nov 1890, Ormsö
 Mina Salin, född Ahlström den 2 dec 1890, Ormsö
 Mathilda Borrman, född Blomberg den 3 dec 1890, Rickul
 Aino Maria Sofia Dovkont, född Rundberg den 9 dec 1890,
 Lappila/Finland

August Tanseri, född den 9 dec 1890, Nuckö
 Maria Förberg, född Rosenblad den 14 dec 1890, Ormsö
 Elisabeth Kärras, född Krusman den 31 dec 1890, Nuckö

80 år

Julie Björkqvist, född den 1 okt 1895, Rickul
 Meta Hällström, född Martinsson den 17 okt 1895, Helsingfors
 Maria Ljung, född Freiman den 23 okt 1895, Nuckö
 Hans Ahlström, född den 26 okt 1895, Ormsö
 Maria Freiman, född Greisman den 14 nov 1895, Nuckö
 Anton Stahl, född den 19 nov 1895, Rickul
 Lovisa Wahtman, född Stromback den 20 nov 1895, Reval
 Martha Gottkamp, född Bles den 23 nov 1895, Rickul
 Gertrud Timmerman, född den 24 nov 1895, Ormsö
 Johan Hamnholm, född den 26 nov 1895, Ormsö
 Johan Ellerbusk, född den 2 dec 1895, Runö
 Olga Kaljurand, född Vesterholm den 2 dec 1895, Rågöarna
 Maria Magnusson, född den 20 dec 1895, Rickul
 Katarina Pihl, född den 20 dec 1895, Ormsö
 Maria Åkerman, född Borrman den 30 dec 1895, Ormsö

75 år

Maria Romanov, född den 3 okt 1900, Nuckö
 Mathias Kopparberg, född den 5 okt 1900, Rickul
 Elin Targama, född Klingberg den 5 okt 1900, Rickul
 Maria Aspelin, född Wallin den 7 okt 1900, Ormsö
 Katarina Fällman, född den 7 okt 1900, Ormsö
 Elfride Vesterberg, född Blomberg den 10 okt 1900, Rickul
 Erik Lahemaa, född den 16 okt 1900, Vippal
 Katarina Svärd, född Lindström den 17 okt 1900, Ormsö
 Alfred Amberman, född den 30 okt 1900, Nuckö
 Katarina Svahn, född Nee den 1 nov 1900, Ormsö
 Edla Magnusson, född Vesterholm den 2 nov 1900, Rickul
 Gertrud Storholm, född Glad den 7 nov 1900, Ormsö

Min kära Mor
Marta Appelblom

* 26/8 1907
 † 8/8 1975

Sörjd och saknad
 SIGVARD
 Syskon
 Släkt och vänner

Vår käre Far
 Morfar och Farfar

Lars Appelblom

* 7 mars 1888

har i dag stilla insomnat.
 Eskilstuna den 20 april 1975.

BARNEN

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Släkt och vänner

*Jag har hört om en stad ovan
 molnen*

Ovan jordiska dimhöljda länder

*Jag har hört om dess solljusa
 stränder*

*Och en gång — tänk en gång är
 jag där.*

Vår kära Mor
 Mormor och Farmor

Maria Ahlberg

f. Nyholm

* 25 nov 1890

† 18 aug 1975

Älskad och saknad

BARNEN

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Släkt och vänner

*Farväl, lilla Mamma,
 Nu slut är Din smärta.
 Tack för Din kärlek,
 Vila i ro.*

*Allt har Du gett oss
 av fullaste hjärta,
 Minnet av Dig
 hos oss alltid skall bo.*

Vår käre

Edvard Koinberg

* 5/9 1912 Rickul

† 20/6 1975 Keila

har lämnat oss i stor
 sorg och saknad

NELLY

STURE och SONJA

STIG och SONJA

INGEMAR och UNNI

OLGA

ALIDE

Barnbarnen

Övrig släkt och vänner

*Tack för rosorna vid vägen
 Tack för törnen ibland dem
 Tack för resta himlastegen
 Tack för evigt trygghet hem*

Utgivarkorsband

Mathilda Klingberg, född Dans den 9 nov 1900, Rickul
Karl Viskman, född den 19 nov 1900, Nuckö
Paul Poom, född den 29 nov 1900, Reval
Hans Vidgren, född den 5 dec 1900, Ormsö
Ida Marie Hallman, född den 6 dec 1900, Vippal
Endel Loide, född den 12 dec 1900, Sömerpalu
Johanna Schmidt, född den 14 dec 1900, Nargö
Alide Lahemaa, född Grenbaum den 17 dec 1900, Vippal
Alexander Storm, född den 15 dec 1900, Ormsö
Marie Österman, född Åkerman den 21 dec 1900, Rickul
Johannes Heldring, född den 29 dec 1900, Rickul
Emma Puman, född Tanseri den 29 dec 1900, Vippal
Katarina Berggren, född Söderblom den 30 dec 1900, Ormsö
Lilia Brus, född Marks den 31 dec 1900, Odensholm

70 år

Helmuth Läck, född den 1 okt 1905, Dagö
Emil Kristian Wikman, född den 1 okt 1905, Åbo/Finland
Elin Vilhelmine Eriksson, född Stavas den 5 okt 1905, Odensholm
Carl Bles, född den 11 okt 1905, Rickul
Johan Törnblom, född den 11 okt 1905, Ormsö
Alma Ambros, född den 12 okt 1905, Reval
Irene Trygg, född Ribon den 16 okt 1905, Nuckö
Herman Fagerström, född den 19 okt 1905, Vippal
Maria Vasila, född Kiisman den 23 okt 1905, Reval
Salme Kiritse, född Kallas den 30 okt 1905, Baltischport
Juri Reial, född den 1 nov 1905, Reval
Inez Elisabeth Vogel, född Ihrman den 5 nov 1905, Reval
Katarina Österlin, född Appelblom den 5 nov 1905, Ormsö
Hans Bäckman, född den 11 nov 1905, Ormsö
Anders Byman, född den 18 nov 1905, Ormsö
Jakob Bles, född den 23 nov 1905, Nuckö
Mathilda Vikman, född Friman den 24 nov 1905, Nuckö
Anders Ahlkvist, född den 26 nov 1905, Ormsö
Hildegard Aurelia Margareta Puuri, född Simonson den 30 nov 1905, Nuckö
Herman Thomsson, född den 30 nov 1905, Rickul
Voldemar Ribon, född den 1 dec 1905, Nuckö
Mathias Åkerblad, född den 6 dec 1905, Rickul
Aline Grenbaum, född den 14 dec 1905, Vippal
Robert Ambros, född den 15 dec 1905, Reval
Katarina Hammerman, född Nordsten den 15 dec 1905, Ormsö
Johan Nordsten, född den 15 dec 1905, Ormsö
Hans Hedenström, född den 23 dec 1905, Ormsö
Helene Westerblom, född den 26 dec 1905, Nuckö
Maria Karlsson, född Murman den 29 dec 1905, Ormsö
Maria Espling, född Rosenborg den 31 dec 1905, Rågöarna

60 år

Ellen Maria Meerik, född Kүүn den 1 okt 1915, Reval
Johanna Mathilda Bedman, född den 5 okt 1915, Nuckö
Maria Lilja, född Björkman den 8 okt 1915, Ormsö
Salme Sedman, född den 12 okt 1915, Reval
Olga Adelheid Brun, född den 20 okt 1915, Reval
Hans Bergström, född den 22 okt 1915, Ormsö
Valter Kaup, född den 24 okt 1915, Reval
Agneta Westerblom, född Andersin den 24 okt 1915, Ormsö
Edita Koinberg, född den 31 okt 1915, Nuckö
Helmi Johanna Meristo, född Tagaväli den 1 nov 1915, Reval
Robert Seman, född den 1 nov 1915, Nuckö

Gisela Beate Reuss, född Öberg den 6 nov 1915, Dorpat
Katarina Hammerman, född Österberg den 9 nov 1915, Ormsö
Anders Friberg, född den 15 nov 1915, Ormsö
Lydia Kröndström, född Grundsten den 16 nov 1915, Ormsö
Maria Stenman, född Bäckman den 19 nov 1915, Ormsö
Katarina Söderholm, född Holm den 25 nov 1915, Ormsö
Alide Brandt, född den 27 nov 1915, Nuckö
Alide Stenberg, född Ahlberg den 5 dec 1915, Rickul
Lars Stenholm, född den 8 dec 1915, Ormsö
Herman Villsaar, född den 11 dec 1915, Korkis/Ösel
Helda Elfride Miron-Hallberg, född den 12 dec 1915, Penninge
Axelina Rosine Fahrman, född Greisman den 18 dec 1915, Nuckö
Melita Regina Vesterbusch, född den 18 dec 1915, Rickul
Rosine Klingberg, född Borrman den 23 dec 1915, Rickul

50 år

Henrik Melin, född den 3 okt 1925, Runö
Lars Edvin Åkerman, född den 3 okt 1925, Ormsö
Henrik Pikner, född den 12 okt 1925, Ormsö
Rafael Brunberg, född den 14 okt 1925, Rickul
Alide Freneta Reets, född Laanes den 20 okt 1925, Nuckö
Helga Sigrid Sekobon, född den 20 okt 1925, Nuckö
Lembit Pella, född den 24 okt 1925, Korkis
Juta-Rut Arm, född Miil den 25 okt 1925, Reval
Einar Brandt, född den 25 okt 1925, Nuckö
Gunnar Georg Bergström, född den 26 okt 1925, Ormsö
Herman Hallman, född den 28 okt 1925, Vippal
Alfred Adolf Laning, född den 30 okt 1925, Reval/Nuckö
Emmy Elvira Weideskog, född Engdahl den 30 okt 1925, Ormsö
Agnes Erdman, född Pella den 31 okt 1925, Korkis
Axel Pella, född den 31 okt 1925, Korkis
Laine Nordbäck, född Teras den 1 nov 1925, Asuküla
Karl Eduard Rosen, född den 1 nov 1925, Nargö
Ida Rosalia Granberg, född Sjöman den 1 nov 1925, Ormsö
Yngve Erland Tennisberg, född den 4 nov 1925, Rickul
Sanfrid Granberg, född den 6 nov 1925, Nuckö
Lydia Agneta Selin, född Enkel den 6 nov 1925, Ormsö
Einar Peedu, född den 15 nov 1925, Nuckö
Fred Johannes Rönnkvist, född den 16 nov 1925, Ormsö
Ellen Broman, född Linneberg den 20 nov 1925, Rickul
Gunnar Berggren, född den 26 nov 1925, Reval
Emil Herman Nyblom, född den 29 nov 1925, Ormsö
Sigfrid Elfrida Simonsson, född Freiman den 3 dec 1925, Nuckö
Gunnar Hans Friberg, född den 15 dec 1925, Reval
Harald Hilmar Hallman, född den 16 dec 1925, Vippal
Axel Murman, född den 16 dec 1925, Ormsö
Egil Ahlström, född den 20 dec 1925, Ormsö
Dorrit Ines Dreiman, född den 20 dec 1925, Reval
Ellen Elvine Lövhölm, född Gärdström den 25 dec 1925, Ormsö
Meinhard Mändla, född den 28 dec 1925, Korkis
Yngve Vilhelm Anton Besterman, född den 30 dec 1925, Rickul